

УДК 378.1

**ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОСВІТНЬОГО І НАУКОВОГО
ПОТЕНЦІАЛУ У КОНТЕКСТІ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ
РОБОТИ ПЕДАГОГІЧНОГО ВНЗ**

Степанець І.О.

*Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна
академія» Харківської обласної ради,
кафедра педагогіки та психології*

У статті зроблено спробу визначити сутність та схарактеризовано зміст освітнього і наукового потенціалу системи вищої освіти взагалі та педагогічного ВНЗ зокрема. Названі їх основні показники та чинники формування.

Автор роботи розглядає взаємообумовленість формування і розвитку освітнього і наукового потенціалу у контексті науково-методичної роботи у ВНЗ, визначає її сутність, складові та розкриває основні аспекти організації і змісту, перспективи подальших досліджень проблеми.

Ключові слова: освітній потенціал, науковий потенціал, вища педагогічна освіта, науково-методична робота.

**ВЗАИМОСВЯЗЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО И НАУЧНОГО
ПОТЕНЦИАЛА В КОНТЕКСТЕ НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКОЙ
РАБОТЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ВУЗА**

Степанец И. А.

В статье предпринято попытку определить сущность и характеризовать содержание образовательного и научного потенциала системы высшего образования вообще и педагогического ВУЗа в частности. Названы их основные показатели и факторы формирования.

Автор работы рассматривает взаимообусловленность формирования и развития образовательного и научного потенциала в контексте

научно-методической работы в ВУЗе, определяет ее сущность, составляющие, раскрывает основные аспекты организации и содержания, перспективы дальнейших исследований проблемы.

Ключевые слова: образовательный потенциал, научный потенциал, высшее педагогическое образование, научно-методическая работа.

**INTERRELATION OF EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC
POTENTIAL IN THE CONTEXT OF SCIENTIFIC AND METHODIC
WORK OF HIGHER PEDAGOGICAL ESTABLISHMENT**

Stepanets' I.O.

The article tries to determine the essence and characterize the matter of educational and scientific potential of higher education system as a whole and higher education establishment in particular. The main characteristics and factors of the formation are mentioned.

The author of the article examines the interrelation of the educational and methodic formation and development in the context of scientific and methodic work of the higher educational establishment, determines its essence, components and reveals the main aspects of organization and content, prospects of further investigations of the problem.

Keywords: educational potential, scientific potential, higher pedagogical education, scientific and methodic work.

Постановка проблеми. Однією з особливостей динаміки сучасного світу є те, що кількісні і якісні зміни в розвитку виробничих сил відбуваються на основі розширення і поглиблення наукових досліджень і розробок, шляхом цілеспрямованого забезпечення взаємозв'язку науки і виробництва, про що зазначали В. Андрущенко, Я. Балюбаш, В. Вікторов, В. Кремінь, Н. Мешко, Д. Павлов, М. Поляков, П. Саух, С. Шудло та багато інших. Наука була і залишається тим джерелом, яке живить практику. Саме від стану і рівня наукових досліджень все більшою мірою залежать успіхи в розвитку економіки, техніки і, безумовно, освіти. Цей висновок науковців і педагогів-практиків вказує на той факт, що вирішальне значення для позитивної динаміки соціально-економічних і культурно-освітніх процесів має рівень і темп

розвитку наукових знань, тобто підвищення рівня наукового потенціалу, зокрема у контексті розвитку освітнього потенціалу.

Метою статті є визначення сутності і показників та обґрунтування комплексної реалізації освітнього і наукового потенціалу освіти на різних рівнях у контексті організації науково-методичної роботи ВНЗ.

Виклад основного матеріалу та результатів дослідження. На основі узагальнення окремих підходів до його прямого чи непрямого визначення, науковий потенціал ми розглядаємо, перш за все, як певний об'єм накопичених наукових знань, відповідні людські та матеріально-технічні ресурси для їх здобуття, вдосконалення і розвитку. Під науковим потенціалом ми розуміємо також рівень організації наукових досліджень і розробок та їх використання для суспільства і держави.

Дослідження наукового потенціалу, проведене та замовлення ЮНЕСКО, що було одним із перших подібних досліджень, дало можливість виокремити серед його показників ті, що на наш погляд, можна віднести до наукового потенціалу саме педагогічних ВНЗ [1, р. 20]:

- об'єм і якість наукових знань та їх практична значимість;
- об'єм фінансування досліджень і розробок (Research and Development) [4];
- чисельність наукових та інших працівників, що здійснюють дослідження і готують розробки, рівень їх кваліфікації;
- наявність мережі наукових закладів, експериментальних центрів та інших організаційних структур, які залучаються до здійснення досліджень і розробок;
- матеріально-технічна база наукових досліджень і розробок (прилади, матеріали тощо);
- оптимальний розподіл кадрових і матеріальних ресурсів за напрямками (темами) наукових досліджень і розробок;
- рівень організації й управління науковими дослідженнями і розробками у межах ВНЗ чи мережі;
- стан науково-інформаційної бази;
- рівень розвитку міжнародних наукових зв'язків, міра використання досягнень світової науки;

- результативність (продуктивність, ефективність) наукової діяльності науковців ВНЗ.

Аналіз виокремлених показників наукового потенціалу дає підстави стверджувати, що вони характеризуються як кількісно так і якісно. Однак, узагальнення результатів наукових розвідок вітчизняних науковців у царині проблем якості освіти, розвитку науки переконує, що для цих показників в умовах модернізації сфери освіти найважливіша є їх якісна складова.

Освітній потенціал педагогічного ВНЗ, який ми безпосередньо пов'язуємо з науковим потенціалом, характеризується нами як досягнутий рівень освітньо-професійної підготовки педагогічних кадрів і ресурси, що використовуються для його подальшого підвищення відповідно до суспільних вимог, пов'язаних зі сферою, зокрема, педагогічної освіти.

Саме рівень освітнього потенціалу та його розвиток, як переконує досвід, в кінцевому підсумку визначає ефективність як використання, так і подальшого нарощування наукового потенціалу ВНЗ чи країни в цілому, про що зазначали В. Громека, В. Масленников, В. Федорович та інші.

Найбільш суттєвими показниками освітнього потенціалу зокрема педагогічного ВНЗ, як засвідчує узагальнення наукової теорії та досвіду, є такі:

- загальний рівень освіти кваліфікація науково-педагогічних кадрів, якість їх професійної підготовки, відповідність чисельності і професійно-кваліфікаційного рівня фахівців потребам ВНЗ;

- забезпечення підвищення кваліфікації (перепідготовка) фахівців;

- розміри фінансування різних рівнів педагогічної освіти відповідно до потреб;

- якість навчальних програм і методики навчання, їх відповідність рівню сучасних науково-педагогічних знань;

- удосконалення організаційної структури ВНЗ відповідно до завдань педагогічної освіти та потреб студентів;

- матеріально-технічна база ВНЗ, його забезпеченість сучасними технічними засобами, обладнанням;

- масштаби і спрямованість наукових досліджень на якість освіти і підготовку кадрів;

- державна політика в галузі вищої педагогічної освіти.

Тісний взаємозв'язок між освітнім і науковим потенціалами обумовлює, на наш погляд, те, що їх формування відбувається під впливом схожих чинників і вони мають подібні характеристики. Так, наприклад, розвиток сучасного виробництва, тиск суспільства, створення єдиного освітнього простору з державами Європи, глобальні проблеми тощо впливають як на розвиток науки, так і на розвиток освіти. Разом з тим, розвиток освітнього потенціалу має свою специфіку, яка полягає у випереджувальному характері його формування. Багатотомовий досвід переконує, що науково-технічному прогресу все ж передують створення порівняно розвиненої системи освіти, як це було в США, зокрема в 30-і роки ХХ століття [11].

Суто в освітньому середовищі вищої школи певні труднощі у підготовці фахівців, пов'язані, перш за все, з якістю й ефективністю усього процесу, спонукають навчальні заклади шукати нові шляхи, форми, методи, засоби тощо навчання і виховання. Разом з тим, інновації ж у вищій школі потребують, у свою чергу, значної експериментальної наукової роботи, яка б дала можливість зробити висновки про ефективність запропонованих інновацій.

Звертаючись до американського досвіду, як до одного з найбільш показових, хочемо зазначити, що за заявою А. Фрімена, одного з відомих політиків США середини ХХ століття, «нововведення» можуть приносити як неоціненну користь, так і значну шкоду справі освіти [2]. З урахуванням цього застосування інновацій, інших наукових здобутків потребує як фундаментальних знань з певної галузі, так і вміння управляти процесом їх упровадження для вирішення конкретних проблем педагогічної практики. Тобто, в сучасних умовах модернізації вищої педагогічної освіти в Україні все більш суттєву роль у підвищенні її ефективності і якості має відігравати науково-методична підготовка педагога, як складова і зв'язуюча ланка його професійної підготовки (В. Бондар, М. Красовицький, Н. Кузьміна, С. Стрижак).

Науково-методична підготовка педагогічного, науково-педагогічного працівника – це процес як набуття так і використання знань окремої га-

лузі науки з фаху, принципів, закономірностей її викладання, ефективно використання умінь і навичок щодо підготовки науково-методичного забезпечення освітнього процесу шляхом здійснення науково-методичної діяльності (Н. Волкова, І. Жерносек, О. Жорнова, О. Набока, Л. Павлова, В. Семиченко, Л. Таланова та ін.).

Таким чином, взаємозв'язок освітнього і наукового потенціалу педагогічного ВНЗ, зокрема, виявляється у науково-методичній роботі закладу.

На основі аналізу наукової літератури з проблеми науково-методичної роботи (С. Вітвицька, І. Зазюн, О. Коваленко, В. Нагаєв, І. Соколова, М. Фіцула та інші), вивчення практики й узагальнення досвіду ми дійшли висновку, що під науково-методичною роботою слід розуміти цілеспрямовану діяльність педагогічного вищого навчального закладу щодо забезпечення психолого-педагогічної, наукової та методичної підготовки викладачів, спрямованої на вирішення завдань підвищення якості педагогічної освіти, досягнення ефективності викладання, освітньої діяльності студентів в аудиторній та позааудиторній діяльності студентів.

Слід зауважити, що в умовах інформатизації суспільства змінюються пріоритети вищої школи взагалі і педагогічної зокрема, оновлюються види, зміст і форми діяльності науково-педагогічних працівників. Тому, як зазначає А. Вітченко, змінюється і спрямованість науково-методичної роботи, в якій найважливішим стає створення умов для формування технологічної компетентності як викладачів так і студентів, як майбутніх фахівців. Така спрямованість науково-методичної роботи передбачає інтеграцію комплексу психолого-педагогічних знань та умінь науково-обґрунтовано проектувати освітній процес, добирати оптимальні форми і методи викладання, застосовувати ефективні сучасні педагогічні технології, передбачати наслідки власної педагогічної діяльності. На думку Н. Комаренко, зміст науково-методичної роботи має сприяти впровадженню «сучасних досягнень психолого-педагогічної науки, авторських ідей і технологій передового педагогічного досвіду...» [7, с. 13].

В узагальненому вигляді напрями формування змісту науково-методичної роботи робить спробу представити Л. Сушенцева, яка

досліджувала окремі аспекти питання і вважає, що це мають бути «технологічний, педагогічний, науковий, управлінський та інформаційний напрями» [12, с. 75].

Досить схожі думки щодо змісту науково-методичної роботи висловлюють А. Єрмола і О. Сидоренко, пов'язуючи формування її змісту з такими пріоритетними напрямками:

- підвищення методологічного та теоретичного рівня освітнього процесу;
- розробка та реалізація окремих методик навчання і виховання;
- підвищення науково-педагогічної, психологічної та загальнокультурної кваліфікації викладачів. Крім того, зміст роботи має включати вивчення та реалізацію вимог основних державних нормативних документів про освіту взагалі і вищу зокрема.

Таким чином, узагальнення окремих підходів до формування змісту науково-методичної роботи у навчальному закладі має включати такі її складники як: нормативний, психолого-педагогічний, інформаційний, інноваційний, технологічний, дослідницький, управлінський.

Результативність науково-методичної роботи як зазначають науковці і викладачі ВНЗ, значною мірою залежить від її організації і характеру. Крім того, має чітко усвідомлюватись мета, завдання і спрямованість цієї роботи. Окремо слід наголосити на рівні і якості підготовки професорсько-викладацького складу, бажанні й готовності викладачів здійснювати науково-методичну діяльність як важливу органічну складову цілісного педагогічного процесу ВНЗ.

Для того, щоб максимально повно реалізувати освітньо-науковий потенціал навчального закладу, як переконає досвід, слід виражено підійти до побудови системи науково-методичної роботи. Традиційною для останніх десятиліть є така різнорівнева система (рис. 1).

Висновки з дослідження і перспективи подальших наукових розвідок. Представлена система не є абсолютною і тим більше не уніфікує форми її організації. З нашого погляду, саме освітньо-науковий (чи науково-освітній) потенціал ВНЗ обумовлює формування і розвиток зазначеної системи. Разом з тим, реалії сьогодення, зокрема пов'язані з поглибленням міжнародної інтеграції українських ВНЗ в європейський освітній простір, обов'язковими елементами якої ста-

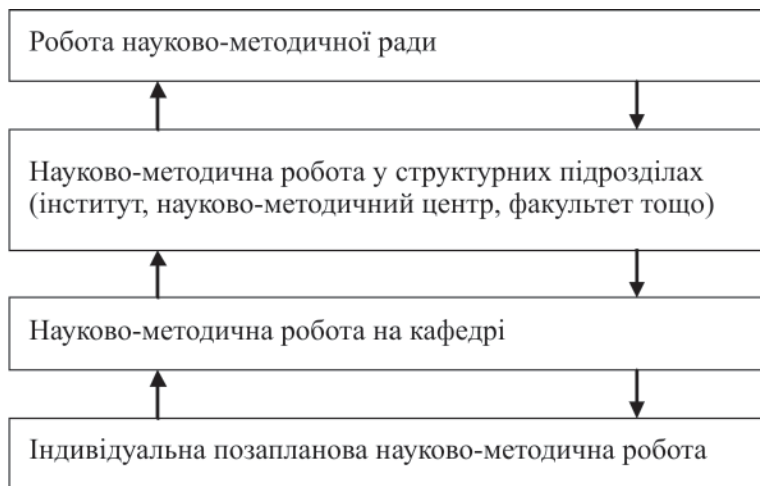

Рис. 1. Традиційна система науково-методичної роботи у педагогічному ВНЗ

ють обмін викладачами, стажування, проведення спільних заходів науково-методичного змісту, реалізація сучасних систем і технологій навчання тощо розширюють цю систему, визначають її повний рівень

Абсолютно логічним у зв'язку з цих стає питання моніторингу якості як окремих елементів науково-методичної роботи так і її системи у ВНЗ в цілому. Саме ці аспекти загальної проблеми потребують подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Manuel d'orientation du potentiel scientifique et technique, national UNESCO. Paris, – 1969, – p. 20.
2. Vital Speeches of The Day, – julu 15, – 1970, – p. 595.
3. Вітвицька С.С. Основи педагогіки вищої школи : [методичний посібник] / С.С. Вітвицька. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 316 с.
4. Додаток «Класифікація етапів наукової діяльності і галузей науки в США».
5. Зязюн І. Сучасний викладач технічного вузу : особливості педагогічної дії / І. Зязюн // Шлях освіти. – 1998. – № 2. – С. 9–13.

6. Коваленко О. Є. Проблеми методичної підготовки викладачів спеціальних дисциплін / О. Є. Коваленко // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 4. – С. 173–176.
7. Комаренко Н. Форми організації методичної роботи в гімназії: Автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Південноукраїнський державний педагогічний ун-т ім. К.Д. Ушинського. – Одеса, 1997. – 24 с. – С. 13
8. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высш. шк., 1990. – 117 с.
9. Нагаєв В.М. Методика викладання у вищій школі : [навчальний посібник] / В. М. Нагаєв. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
10. Соколова І. В. Технологія організації методичної роботи у вищому закладі освіти / І. В. Соколова // Педагогічні технології у неперервній професійній освіті. – К. : ВІПОЛ, 2001. – С. 440–457.
11. США: економіка, політика, ідеологія. – 1991, № 1, – с.83].
12. Сушенцева Л.Л. Управління системою методичної роботи в сучасному професійному училищі: Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Криворізький державний педагогічний ун-т. – Кривий ріг, 1999ю – 211 с. – С. 75.
13. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : [навчальний посібник] / М. М. Фіцула. – К. : Академвидав, 2006. – 352 с.